Yeshiva.org.il
קרית הישיבה בית אל
השער לעולם התורה

בראשית פרק א

[1] (כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

אור החיים

[2] עוד ירצה לומר כי ברא האדם בב' צלמים הראשון צלם הניכר בכל אדם ואפילו בבני אדם הרקים מהקדושה ועליהם אמר בצלמו פי' של הנברא והב' הם בחי' המתוסרי' עם ישראל נגלת שבי כנגד אלו אמר בצלם אלהים ברא אותו ה"ז בא ללמדך כי יש בנבראים ב' צלמי' צלם הניכר וצלם אלהי' רוחני נעלם והבן:

נפש החיים [3]

...והוא, כִּי מִלַּת 'צֶלֶם' וּ'דְמוּת' כָּאן, אֵינוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, כִּי כָּתוּב מְפֹרָשׁ (ישעיה מ, יח) "וּמַה דְּמוּת תַּעַרְכוּ לוֹ". אֶלָּא פֵּרוּשׁוֹ, דִּמְיוֹן מָה בְּאֵיזֶה דָּבָר, כְּמוֹ "דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר" (תהלים קב, ז), כִּי לֹא נַעֲשׂוּ לוֹ כְּנָפַיִם וְחַרְטוֹם, וְלֹא נִשְׁתַּנָּה צוּרָתוֹ לְצוּרַת הַקָּאַת, רַק שֶׁנִּדְמָה אָז, בְּמִקְרֵה פְּעֻלּוֹתָיו שֶׁהָיָה נָע וָנָד, כְּמוֹ הַקָּאַת מִדְבָּר, שֶׁהוּא צִפּוֹר בּוֹדֵד וּמְעוֹפֵף מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. כָּךְ הוּא לְפִי הַפַּשְׁטָנִים הָרִאשׁוֹנִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

[4] וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיַן מִלַּת 'צֶלֶם', כִּי הֵמָּה דּוֹמִים בְּמַשְׁמָעָם בְּצַד מָה:

אָמְנָם, לְהָבִין עִנְיַן אָמְרוֹ "בְּצֶלֶם אֱלֹקִים" דַּיְקָא, וְלֹא שֵׁם אַחֵר, כִּי שֵׁם 'אֱלֹקִים' יָדוּעַ פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁהוּא מוֹרֶה שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בַּעַל הַכֹּחוֹת כֻּלָּם, כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּטוּר אֹרַח חַיִּים סִימָן ה'.

[5] וְעִנְיַן מַה שֶּׁהוּא יִתְבָּרַךְ נִקְרָא 'בַּעַל הַכֹּחוֹת', כִּי לֹא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם - מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי הָאָדָם, כְּשֶׁבּוֹנֶה בִּנְיָן דֶּרֶךְ מָשָׁל מֵעֵץ, אֵין הַבּוֹנֶה בּוֹרֵא וּמַמְצִיא אָז מִכֹּחוֹ הָעֵץ, רַק שֶׁלּוֹקֵחַ עֵצִים שֶׁכְּבָר נִבְרְאוּ, וּמְסַדְּרָם בַּבִּנְיָן, וְאַחַר שֶׁכְּבָר סִדְּרָם לְפִי רְצוֹנוֹ, עִם שֶׁכֹּחוֹ הוּסַר וְנִסְתַּלֵּק מֵהֶם, עִם כָּל זֶה הַבִּנְיָן קַיָּם.

[6] אֲבָל הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, כְּמוֹ בְּעֵת בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת כֻּלָּם, בְּרָאָם וְהִמְצִיאָם הוּא יִתְבָּרַךְ יֵשׁ מֵאַיִן[א], בְּכֹחוֹ הַבִּלְתִּי תַּכְלִית[ב], כֵּן מֵאָז, כָּל יוֹם וְכָל רֶגַע מַמָּשׁ, כָּל כֹּחַ מְצִיאוּתָם וְסִדְּרָם וְקִיּוּמָם[ג], תָּלוּי רַק בְּמַה שֶּׁהוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ מַשְׁפִּיעַ בָּהֶם בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ כָּל רֶגַע, כֹּחַ וְשִׁפְעַת אוֹר חָדָשׁ, וְאִלּוּ הָיָה הוּא יִתְבָּרַךְ מְסַלֵּק מִן הַשְׁפָּעָתוֹ אַף רֶגַע אַחַת, כְּרֶגַע הָיוּ כֻּלָּם לְאֶפֶס וָתֹהוּ.

[7] כֵּן בְּדִמְיוֹן זֶה, כִּבְיָכוֹל, בָּרָא הוּא יִתְבָּרַךְ אֶת הָאָדָם, וְהִשְׁלִיטוֹ עַל רִבֵּי רְבָבָן כֹּחוֹת וְעוֹלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, וּמְסָרָם בְּיָדוֹ, שֶׁיְּהֵא הוּא הַמַּדְבִּיר וְהַמַּנְהִיג אוֹתָם, עַל פִּי כָּל פְּרָטֵי תְּנוּעוֹת מַעֲשָׂיו, וְדִבּוּרָיו, וּמַחְשְׁבוֹתָיו, וְכָל סִדְרֵי הַנְהָגוֹתָיו, הֵן לְטוֹב אוֹ לְהֶפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם.

[8] כִּי בְּמַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו הַטּוֹבִים[ד], הוּא מְקַיֵּם וְנוֹתֵן כֹּחַ בְּכַמָּה כֹּחוֹת וְעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים, וּמוֹסִיף בָּהֶם קְדֻשָּׁה וָאוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה נא, טז) "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ וגו' לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ". וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות סד.) אַל תִּקְרָא בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנַיִךְ, כִּי הֵמָּה הַמְסַדְּרִים עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, כְּבוֹנֶה הַמְסַדֵּר בִּנְיָנוֹ, וְנוֹתְנִים בָּהֶם רֹב כֹּחַ.

[9] וּבְהֶפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם, עַל יְדֵי מַעֲשָׂיו אוֹ דִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים, הוּא מְהָרֵס ר"ל כַּמָּה כֹּחוֹת, וְעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים, לְאֵין עֵרֶךְ וְשִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם מט, יז) "מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ". אוֹ מַחְשִׁיךְ, אוֹ מַקְטִין אוֹרָם וּקְדֻשָּׁתָם חַס וְשָׁלוֹם, וּמוֹסִיף כֹּחַ לְעֻמַּת זֶה, בִּמְדוֹרוֹת הַטֻּמְאָה ר"ל.

וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, אַל יֹאמַר בְּלִבּוֹ חַס וְשָׁלוֹם, כִּי מָה אֲנִי וּמַה כֹּחִי לִפְעֹל בְּמַעֲשַׂי הַשְּׁפָלִים שׁוּם עִנְיָן בָּעוֹלָם.

[10] אָמְנָם יָבִין וְיֵדַע וְיִקְבַּע בְּמַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ, שֶׁכָּל פְּרָטֵי מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו כָּל עֵת וָרֶגַע, לֹא אִתְאֲבִידוּ חַס וְשָׁלוֹם. וּמָה רַבּוּ מַעֲשָׂיו וּמְאֹד גָּדְלוּ וָרָמוּ, שֶׁכָּל אַחַת, עוֹלָה כְּפִי שָׁרְשָׁהּ, לִפְעֹל פְּעֻלָּתָהּ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים, בְּעוֹלָמוֹת וְצַחְצָחוֹת הָאוֹרוֹת הָעֶלְיוֹנִים (י).

[11] הַגָּהָה: וְהַקָּרוֹב לִשְׁמֹעַ, שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל כַּוָּנָתָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּאָבוֹת (ב, א) "דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ". רוֹצֶה לוֹמַר, אִם כִּי אֵינְךָ רוֹאֶה בְּעֵינֶיךָ - הָעִנְיָנִים הַנּוֹרָאִים הַנַּעֲשִׂים מִמַּעֲשֶׂיךָ, אֲבָל תֵּדַע נֶאֱמָנָה, כִּי כָל מַה שֶּׁנַּעֲשֶׂה לְמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים גְּבוֹהֵי גְּבוֹהִים, הַכֹּל "מִמְּךָ" הוּא, עַל פִּי מַעֲשֶׂיךָ לְאָן נוֹטִים, עַל פִּיהֶם יֵצְאוּ וְיָבוֹאוּ:

וּבֶאֱמֶת, כִּי הָאִישׁ הֶחָכָם הַיָּבִין אֶת זֹאת לַאֲמִתּוֹ, לִבּוֹ יָחִיל בְּקִרְבּוֹ בְּחִיל וּרְעָדָה, בְּשׂוּמוֹ עַל לִבּוֹ עַל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים חַס וְשָׁלוֹם, עַד הֵיכָן הֵמָּה מַגִּיעִים לְקַלְקֵל וְלַהֲרֹס בְּחֵטְא קַל חַס וְשָׁלוֹם, הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהֶחֱרִיב נְבוּכַדְנֶצַּר וְטִיטוּס.

[12] כִּי הֲלֹא נְבוּכַדְנֶצַּר וְטִיטוּס לֹא עָשׂוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם, שׁוּם פְּגָם וְקִלְקוּל כְּלָל לְמַעְלָה, כִּי לֹא לָהֶם חֵלֶק וְשֹׁרֶשׁ בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים[ה], שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִים לִנְגֹּעַ שָׁם כְּלָל בְּמַעֲשֵׂיהֶם. רַק שֶׁבַּחֲטָאֵינוּ נִתְמַעֵט וְתָשׁ כִּבְיָכוֹל כֹּחַ גְּבוּרָה שֶׁל מַעְלָה, אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמְּאוּ כִּבְיָכוֹל הַמִּקְדָּשׁ הָעֶלְיוֹן[ו], וְעַל יְדֵי כֵן הָיָה לָהֶם כֹּחַ לִנְבוּכַדְנֶצַּר וְטִיטוּס לְהַחֲרִיב הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה, הַמְכֻוָּן נֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (איכה רבתי א, מג) קִמְחָא טְחִינָא טְחִינְתְּ[ז]. הֲרֵי כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ הֶחֱרִיבוּ "יָדָהּ מַעְלָה" - עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים, וְהֵמָּה הֶחֱרִיבוּ רַק "יָדָהּ מַטָּה"[ח].

באמונת עם ישראל / יא

[13] כאשר בחר השי"ת מתחלה באברהם והוציאו מאור כשדים לתת לו הארץ כתיב (בראשית י"ב) ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך אל הארץ אשר אראך. והקשה הרמב"ן ז"ל שתימה הוא שלא זכר הכתוב קודם זה שהיה אברהם צדיק ולכך נגלה עליו השכינה ואמר לו לך לך מארצך וממולדתך וגו', כי בלא זה לא נגלה עליו השכינה ואמר לו לך לך מארצך לכך ראוי היה לכתוב קודם צדקת אברהם. וכמו שתמצא בנח (בראשית ו) ונח מצא חן בעיני ה' ואח"כ כתיב (שם) אלה תולדות נח וגו', הזכיר קודם צדקת נח קודם שהזכיר שדבר השם יתברך עמו, [14] אבל לפי הדברים אשר אמרנו לך לא יקשה כלל כי אצל נח לא היה רק בחירה פרטי והבחירה הפרטית הוא לפי מה שהוא והכל הוא לפי מעשה צדקות שלו, אבל באברהם לא היה בחירה פרטית רק באומה הישראלית שהם זרעו, שהרי כתיב באותה בחירה ואעשך לגוי גדול וזה בחירה כללית ובחירה כמו זאת אין תלוי במעשה כלל ולא בחטא כי המעשה הוא לפרט. אף כי בודאי זכות אבות מועיל. מכל מקום עיקר הבחירה בחירה כללית בו ובזרעו... [15] עיקר הבחירה שבחר השם יתברך באברהם לא היה בחירה פרטית רק שבחר בו ובזרעו אחריו בחירה כללית ולא היה בחירה פרטית, שהבחירה הפרטית הוא לפי המקבל ואם נשתנה המקבל ישתנה הדבר ולכך יתורץ השאלה שלא הזכיר הכתוב צדקת אברהם קודם שנגלה עליו השכינה ואמר לו לך לך מארצך וממולדתך וגו' שאם כך היה משמע שלכך נגלה עליו הקב"ה ואמר לו לך לך מארצך בשביל זכותו שהזכיר, ואם כן היה זאת האהבה תלויה בדבר וכל אהבה התלויה בדבר בטל דבר בטלה האהבה, לפיכך אל בחירה הפרטית יש שנוי ולא אל הבחירה כללית. [16] והיך שלא נזכר צדקת אברהם קודם שאמר לו לך לך מארצך לא היה זה בשביל צדקת אברהם עד שתאמר אם בטל דבר בטל האהבה, כי זכות אבות אפשר שיהיה תמה ואז היה תהיה הבחירה הזאת שבחר באברהם בטל, ולכך לא הזכיר זכותו לומר כי הבחירה הזאת לא תליא בזכות כלל. [17] לכך אי אפשר שיהיה דבר זה בטל והדברים אלו בארו חכמים בדבריהם הנאמנים במדרש מי זה ערב לבו לגשת אל ה' אמר רבא בר רב הונא מעלה זו יש בין ישראל לגוים, דאלו בישראל כתיב והייתי לכם לאלהים והמה יהיו לי לעם ואלו בגוים כתיב מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה' להיות לי לעם ואני אהיה להם לאלהים ע"כ. [18] בארו בזה דברינו אשר אמרנו לך כי ההפרש אשר יש בין ישראל לאומות כי השם יתברך בוחר בישראל בעצם ולא בשביל מעשיהם הטובים, שלא לומר דוקא כאשר הם עושים רצונו של השם יתברך אז בוחר בהם ולא כאשר אין עושים רצונו של השם יתברך, [19] ולפיכך כתיב והייתי לכם לאלהים קודם ואחר כך והמה יהיו לי לעם כלומר מה שהשם יתברך בוחר בישראל הוא קודם ואף כי ישראל אינם מקבלים אלקותו, לכך לא כתב גם כן קודם בחירת אברהם מעשיו הטובים, שלא תאמר כי הוא יתי' בוחר באברהם ובזרעו אחריו בשביל מעשיהם, ואז היה לך לומר כאשר אין מעשיהם טובים ימאס בהם שדבר זה אינו, רק כי הבחירה בהם [20] מצד עצמם והוא בחירה כללית. אבל באומות כי קודם להיות לי לעם, שכאשר מעשיהם טובים וצדיקים אז השם יתברך מקרב אותם, ואין הקירוב אליהם רק מצד הפרטי לא בחירה כללית, ולכך אצל נח שהשם יתברך קרבו זה היה בשביל מעשיו בלבד, ולכך לא היה הבחירה בזרעו כלל. האלו יבינו זה בני אדם לא עלה על מחשבתם מחשבת הבל לומר כי השם יתברך מאס בישראל חס ושלום.

אורות התחיה י [21]

תכונת נפשה של כנסת ישראל היא נבדלת בעקרה מתכונת הנפש של כל עם ולשון. בכל עם ולשון הנקודה הפנימית של החן והחיים הקבוציים מיוסדת היא על התוכן הכלכלי לכל צורותיו. ביסוד ההגנה והגיאות השרויה בקרב האום לבצר את מעמד החיים הגשמיים. הרוח העליון, המחיה והמאיר את הנקודה הזאת הוא רוח הסדר והיופי, שהוא החן המתנוסס על הנקודה הזאת, כ"א מושכת את לב האדם, וכשהם בונים קיבוץ על פי מגמה אחת, עושה השורש הזה את התוכן הלאומי. אמנם בישראל מונחת התכונה האלוהית במעמקי טבע נשמת האומה, הצמאון לדעת והרגשה אלוהית בתכלית עליונותה והדרתה, היא לה הנקודה שהחיים מתרכזים בה. [22] התעודות הטבעיים המלאים צורך את בכל רחבי החיים ועמקיהם הן המגמות המסתעפות מהדעת הפנימית, המכרת שבמילוי תשוקה עליונה זו הכל מתמלא, שאין שום דבר מכל מגמות החיים ועניני החיים סדרי החיים והליכותם, שלא יהיה כלול בתוך נקודה עולמית זאת. הכרה זו היא ענין מיוחד לישראל טבוע בטבע האומה, מתגלה בהכרה פנימית אפילו להמוני האומה, הולכת ומתעוררת ומתבררת לסגולי הסגולות בכל דור ודור. הענין האלהי, בתוך כל ערך החיים בעומק טבע הנשמה, בהתאמה לכשר החיים את החיסטוריה הלאומית, המתגלה בכשרון של יצירת הנבואה בבחירי בניה, המביאה לעודדם עם עולם, שכל האנושיות תכיר את סגולת נשמתה. הוא העצם הישראלי שלעולם מתגלים בכל התנועות השונות, [illegible] של משיח הולך ועולה את השלמת צביונו זה עד עת קץ השלמות.

---

[23] **אור-לנתיבתי**

כא | הַתּוֹרָה לְעַם סְגֻלָּה

בראשית דבר ד' יתברך אל אברהם אבינו נאמר ואעשך לגוי גדול. ומה זה גוי גדול נתפרש ונתברר בסיומה של תורה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כד' אלהינו בכל קראנו אליו. והקריאה שלנו אליו היא היא התפילה כמו שהקריאה שלו אלינו היא התורה ככתוב ואמור בתחילה לדוד שבסיפור תהילתו.

[24] והנה אף על פי שמקור התפילה בודאי היא היא התורה, ומסיר אזנו משמוע התורה גם תפילתו תועבה, ובהבחנת הגוי הגדול הוקדם הצד הזה של קראנו אליו שהוא התפילה, בהתאם לבירור ענינו הממשי האנושי בתפילה, וקיים אברהם אבינו כל התורה, שלא היה מצווה ועושה. ואשרינו בהיותנו מצווים ועושים במעלותיה של התורה ומצוותיה שקיבל משה רבינו מסיני וגודלנו ונתבגרנו בחן, להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש ועם סגולה. ומאי סגולה – ספר התורה ומצוותיה.